

Драгана КУНЧЕР
Историјски институт
Београд

ПОРТРЕТ ДАЛМАТИНСКОГ ЕПИСКОПА КРАЈЕМ 6. ВЕКА*

Анстракт: На основу богате преписке папе Григорија I (590-604) сачувана су обавештења о епископима у Салони крајем 6. века (Наталу и Максиму). Хронолошки описујући њихов однос са папом у раду пажња је усмерена на саме личности епископа. Као закључак је дат њихов психолошки профил, с оценом да се радило о људима дубоко заинтересованим за световни живот.

Кључне речи: папа Григорије I, Салона, Далмација, епископ Натал, епископ Максим.

Крајем 6. века о историји Салоне, највећег града и црквеног седишта Далмације, зна се углавном на основу писама папе Григорија Великог (590-604).¹ У збирци која укупно броји око 970 писама² у више од четрдесет писама расправља се о проблемима Салонитанске цркве. Овај корпус обухвата широку лепезу прималаца. Писма су упућивана, у највећем броју, најважнијим личностима у Салони, епископу Наталу и његовом наследнику Максиму, затим појединим свештеним лицима у Далмацији, салонитанском архиђакону Хонорату, задарском епископу Сабинијану, представницима световне власти равенском егзарху Калинику,

---

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Етногенеза Срба у средњем веку: Упоредна анализа историјско-културног наслеђа, генетичког материјала и предмета материјалне културе са аспекта аналитичке хемије* (Ев. бр. III 47025).

¹ *S. Gregorii Magni Registrum Epistularum*, ed. Dag Norberg, Turnholti 1982 (= ed. Norberg).

² R. A. Markus, *Gregory the Great and his world*, Cambridge 1999, 209 (= Markus, *Gregory the Great*).

проконзулу Далмације Марцелину (кога Григорије на појединим местима зове схоластик Марцел),³ преторијском префекту за Илирик Јобину, скрибону Јулијану и папским ректорима патримонија епископу Малку, подђакону Антонину и изасланицима у Цариграду Анатолију и Сабинијану. У овај број спадају још и пет циркуларних писама: два упућена свим епископима Далмације, два упућена свем салонитанском свештенству и једно упућено задарском свештенству. У њима се расправља о два различита црквена проблема које персонификују епископи Натал и Максим. Иако су различити, ови проблеми чине да Салона представља током целог Григоријевог понтификата извор невоља и бриге. У оба случаја види се да су на челу салонитанске цркве били непослушни црквени достојанственици који су се снажно одупирали папиним жељама и наредбама. У историографији су ови односи папе и Натала, а потом папе и Максима, познати и често су проучавани, а сама Григоријева писма везана за Далмацију посматрана су у различитим контекстима (нпр. у радовима о управи Далмације у том периоду, надлежностима проконзула и егзарха, односу папе и цара и слично).⁴ У овом раду желимо да хронолошким приповедањем, из писма у писмо, детаљно опишемо развој ова два спора, силину папиног инсистирања и силину отпора епископа, стратегију папе да спроведе своју вољу, подршку коју су добијали епископи од разних личности и најзад налажење компромиса. Надамо се да ћемо на тај начин представити и описати индивидуалне карактеристике највиших достојанственика најважније цркве у Далмацији у то време, које су, због постојања других, већих питања, у науци навођене узгред и сажето.

Први епископ Салоне, коме Григорије пише и кога помиње, Натал, већ је и раније био у сукобу са папском столицом. Из Григоријевих писама⁵

---

³ Упореди: Јадран Ферлуга, *Византиска управа у Далмацији*, Београд 1957, 29 (= Ферлуга, *Византиска управа*).

⁴ Упореди: *Thomae Archidiaconi Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum*, ed. O. Perić – M. Matijević-Sokol – R. Katičić, Split 2003, 20-29 (= Th. Archidiaconi, *Historia*); F. Bulić, *S. Gregorio Magno Papa nelle sue relazioni colla Dalmazia (a. 590-904)*, Supplemento al „Buletto di archeologia e storia dalmata“, 1, 2, 3 (1904), 1-17 (слично у: F. Bulić – J. Bervaldi, *Kronotaksa solinskih biskupa*, Zagreb 1912, 62-67 (= Bulić – Bervaldi, *Kronotaksa*); Don F. Bulić, *Po ruševinama stare Salone*, prir. Emilio Marin – Ivana Britvić, Split 1986, 46-49); F. Šišić, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb 1925, 227-228; Ферлуга, *Византиска управа*, 29-37; Markus, *Gregory the Great*, 156-159.

⁵ *Ep. 2.17*, ed. Norberg.

(као и из писања Томе Архиђакона)⁶ видимо да је папа Пелагије II (579-590), дуже време⁷ упућивао оштра писма салонитанском епископу корећи га због његовог понашања према архиђакону Салоне Хонорату. Разлог ових протеста је била жалба Хонората код папе да га је Натал са положаја архиђакона сменио против његове воље и промовисао, на силу, у виши чин свештеника. Из даљег читања разуме се да је архиђакон, по свој прилици строг и моралан, у складу са својом дужности чувара црквене имовине, бранио Наталу да свете посуде дели својим рођацима и тако штети цркви. Овај спор је наследио и Григорије који ће, као и Пелагије, све време бити на страни Хонората, поштујући га и бранећи од Натала. Тако, овај корпус писама везаних за Салону, почиње писмом упућеном Хонорату, на самом почетку Григоријевог понтификата. У новембру 590. године папа пише Хонорату и потврђује му да и он, као и његов претходник, жели да Хонорат буде враћен на архиђаконску дужност и да сматра да треба да дође до помирења између завађених страна. Уколико спор не реше сами, поручује да треба да дођу у Рим, Хонорат и Наталов представник, да он, детаљно испитавши случај, лично донесе пресуду.⁸ У јануару наредне године Григорије се Наталу први пут обраћа и шаље два писма, једно формално и љубазно у коме се захваљује Наталу на честитки приликом ступања на папски престо и друго у коме помиње постојећи спор.⁹ Као и у писму Хонорату, Григорије Наталу поручује да Хонорат мора да буде враћен на дужност архиђакона и понавља, у супротном, свој позив да дођу у Рим где ће он непристрасно (*deposito studio personarum*)

⁶ О сукобу између Натала и папе Пелагија II највише сазнајемо из дела Томе Архиђакона. Видети: Th. Archidiaconi, *Historia* 20-22. Слажемо се такође са Ф. Булићем да је Тома, поред Григоријевих писама, познавао и данас изгубљена писма папе Пелагија II упућена салонитанској цркви. Видети: Bulić, *Po ruševinama*, 46. На ово указује хронолошки опис догађаја у коме се детаљно помиње шта је Хонорат писао папи и шта је папа, као одговор, написао Наталу. Овај извештај не заостаје за оним који се односи на Григоријево време, а за који видимо да је написан на основу Григоријеве преписке. Упоредити скоро идентичне реченице у: Th. Archidiaconi, *Historia* 24 и *Ep. 1.19* 6-8, ed. Norberg.

⁷ Иако не можемо с прецизношћу знати када је Натал постављен за епископа Салонитанске цркве (помиње се година 580., видети: Bulić – Bervaldi, *Kronotaksa*, 62), ипак, на основу Томиног описа Наталовог понашања за време Пелагија II и њиховог сукоба са пуно преокрета и ишчекивања потеза супротне стране, са сигурношћу можемо закључити да је Натал већ неколико година пре Григоријевог понтификата био на челу Салонитанске цркве.

⁸ *Ep. 1.10*, ed. Norberg.

⁹ *Epp. 1.20, 1.19*, ed. Norberg.

донети одлуку, у складу са правдом. Следеће писмо упућено Наталу стиже после више од годину дана у марту 592.¹⁰ Види се да Натал за то време не само да није послушао папу, него да се против њега умножавају гласине и оптужбе. Григорије га у овом писму оптужује да је занемарио пастирску дужност и да се сав предао приређивању гозби. Затим му пребацује да није посвећен читању Светог писма и да не настоји да привуче невернике у крило цркве. У вези са Хоноратом, директно га оптужује да га је збацио са архиђаконске дужности само зато што му је овај бранио да растура црквену имовину делећи свете предмете својим рођацима.¹¹ У овом писму Григорије први пут помиње санкције које би уследиле уколико га не послуша, врати Хонората и пошаље свог представника у Рим ради решавања спора. Он их наводи у градацији од блажих ка тежим, зависно од степена Наталовог оглушења о његова наређења. Најпре му је запретио губитком палија, епископског плашта, затим ускраћивањем причешћа и најзад лишавањем саме епископске части. Казном није запретио само Наталу, него и ономе кога је Натал поставио на Хоноратову дужност и који се, нечасно, сложио да заузме туђе место. Међутим, види се да Григорије није очекивао да ће ово писмо постићи успех и натерати Натала на послушност јер у исто време, марта 592. пише и једно заједничко писмо епископима у Далмацији у коме понавља скоро од речи до речи своје наредбе и претње Наталу и каже да му је жеља да их обавести „о ономе што се дешава“, тј. о постојећем сукобу између Свете столице и епископа Салоне, да не би остали у незнању и збуњени (*ne mentem possint ignorata confundere*).¹² Очигледно је да је папа овим писмом желео да упозори остале епископе да не помажу Наталу или да се не поводе за његовим примером. Да је Григорије добро разликовао моћ писаног убеђивања на даљину и лични контакт и директни притисак, види се из тога што је у исто време, вероватно по истом гласнику, писао свом лојалном сараднику, подђакону Антонину.¹³ Он је требало да отпутује у Салону и постане (уместо поткупљивог Малка)¹⁴ нови управник

---

¹⁰ *Ep. 2.17*, ed. Norberg.

¹¹ Натал је, по свему судећи, искористио правило да свештеник не може истовремено да буде и чувар црквене имовине. Видети: Bulić, *Po ruševinama*, 63.

¹² *Ep. 2.18*, ed. Norberg.

¹³ *Ep. 2.19*, ed. Norberg.

¹⁴ Малко је био управник папског патримонија у Далмацији, умро 594. Григорије га зове епископом, али не зна се где је тачно столовао, види: *The letters of Gregory the Great*, ed. John R.C. Martyn, Toronto 2004, 156 (= Martyn, *The letters*). У вези с Малком видети још *Epp. 1.36, 2.38, 3.22, 5.6*, ed. Norberg. Очигледно је да Григорије

далматинског патримонија. Од Антонина је тражио да најпре покуша да убеди епископа да врати Хонората на његову архиђаконску дужност, а ако ово, како је очекивао, не уроди плодом, поверио му је спровођење казни: одузимање палија и екскомуникацију Натала, као и свргавање нерегуларно постављеног архиђакона. Међутим, осим писма Наталу, писма свим далматинским епископима, писма подђакону Антонину, Григорије тог марта 592. шаље и четврто писмо упућено Јобину, преторијском префекту за Илирик.¹⁵ Оно је последње из ове групе и показује да Григорије није одустајао, већ је напротив био решен да са свих страна изврши притисак на Натала. Наиме, он од високог царског чиновника, кога најпре обасипа изразима похвале, сасвим јасно и у кратким реченицама тражи, да с једне стране узме у заштиту његовог изасланика Антонина, и с друге, да никако не пружа подршку Наталу, јер би то било, како каже „против правде“ (*contra iustitiam*). Иако одговори на ова писма нису сачувани, барем један, и то самог Натала, можемо да реконструирамо из новог папиног писма које он Наталу шаље у августу исте године.¹⁶ Из овог писма видимо да је папа у салонитанском епископу имао достојног и речитог опонента који је цитирајући Свето писмо умео да напише састав у своју одбрану. Како видимо из Григоријевог писма који га цитира, Натал је прво стао у одбрану својих гурманских страсти, цитирајући књигу Постања и говорећи да је и Аврам приредио гозбу за три анђела,¹⁷ а да је Исак сит благословио сина¹⁸ и најзад да су гозбе у ствари израз љубави према ближњем, а папи је поручио речима апостола Павла из посланице Римљанима да онај „ко не једе не осуђује оног ко једе“ (*qui non manducat manducantem non iudicat*).¹⁹ Већ на основу овога можемо изразити сумњу у искреност његове жеље за помирењем и степен поштовања папиног ауторитета. Даље, Натал се, у истом тону, бранио од оптужбе да (верницима) не чита Свето писмо јадајући се да је „притиснут невољама“ (*tribulationibus pressus*) и да нема времена. Изгледа опет да је једина оптужба коју није изврдавао реторском умешношћу била она о мањку мисионарске активности. Њу је очигледно снажно одбацио и

није био задовољан својим дотадашњима намесником у Далмацији јер Антонину у истом писму (*Ep. 2.19*) наређује да Малка пошаље у Рим да овај „положи рачуне о својим поступцима“ (*actionum suarum expositis ratiociniis*).

¹⁵ *Ep. 2.20*, ed. Norberg.

¹⁶ *Ep. 2.44*, ed. Norberg.

¹⁷ *1 Moj. 18:1-8*

¹⁸ *1 Moj. 27:25-27*

¹⁹ *Рим. 14:3*

поткрепио аргументима јер му је папа поверовао и рекао да се радује што то није тачно (*Valde uero in epistula uestra gauisus sum quod uos exhortationis studium dare fatemini*). И најзад, како се види из самог краја Григоријевог писма, мора да је у Наталовом одговору, поред цитата и досетки, па чак и дрских увреда, било и знакова помирења и послушности. Наиме, Григорије при крају каже: „*Tamen postquam fraternitas uestra ad suum ordinem rediit, nec ego meae uel decessoris mei iniuriae memor sum*“ (Ипак, пошто се ваша братска висост вратила оном што јој приличи, ја нећу памтити ни увреду нанету мени, ни увреду нанету мом претходнику). Шта је тачно стајало у Наталовом писму у овом делу, можемо само да нагађамо. Могуће је да се радило о обећању враћања архиђаконске части Хонорату или обећању слања свог представника у Рим или обе ове ствари заједно. У сваком случају Григорије ублажава свој став и показује се спремним на опроштај.²⁰ Наталу је касније, у октобру исте године, Григорије упутио још једно писмо о сасвим другачијем спору.²¹ Наиме, папа моли Натала да из прогонства врати Флоренција, епидаурског епископа и, сазвавши епископски сабор, поново испита његову кривицу. У овом писму нема претњи и бираним речима папа Натала покушава да „убеди“, а не да му нареди.²² На компликован и увијен начин он Наталу поставља своје захтеве: „*Quae res quoque nos in Florentii episcopi persona ad exhortationem uestrae fraternitatis admonuit*“ (Ова ствар нас је натерала да вашу братску висост подстакнемо у вези са епископом Флоренцијем). Међутим, сви спорови и сва питања везана за Натала нагло се решавају његовом смрћу која је потврђена следеће године у априлу.²³

Григорије је тада, почетком 593. године вероватно очекивао да ће најзад прилике у Салони да се смире и да ће напослетку на салонитанску епископску столицу сести послушна и морална личност. Још у марту, када

---

²⁰ У писму Јовану, равенском епископу, папа пише да се Натал „поправио“ (*mores suos ipse correxit*). Видети: *Ep.* 2.38, ed. Norberg. Код Томе Архиђакона читамо да су папини захтеви испуњени, тј. да су Хонорат и Наталови представници дошли у Рим и да је папа доневши пресуду окончао случај. Видети: *Th. Archidiaconi, Historia* 24. Могуће је да је Тома Архиђакон имао увид у Григоријева писма која су данас изгубљена, а где се налазио овако изричит опис окончања спора.

²¹ *Ep.* 3.8, ed. Norberg.

²² У претходним писмима Григорије се Наталу обраћа директно, у другом лицу једине, са пуно императива. Овде напротив користи израз поштовања „ваша братска висост“ (*uestra fraternitas*), а уместо императива речи „неопходно је“ (*necesse est*). Заповест преиначава у подстрек (*hortamur*). О почасним називима у Григоријевој преписци видети у: Martyn, *The letters*, 104.

²³ *Ep.* 3.32, ed. Norberg.

су до њега стигле непроверене гласине о Наталовој смрти, он моли Антонина, свог ректора у Далмацији, да пожуре и организује избор новог епископа.²⁴ Антонин је морао не само да подстакне народ и свештенство да сложено и у договору донесу одлуку о свом будућем духовном пастиру, већ и да прати да се тај избор одвија на регуларан начин. А нерегуларност и јерес које се Григорије највише плашио била је симонија (у овом случају, куповање епископске части).²⁵ Он изричито говори Антонину да никаквим даровима, нити пријатељским везама не сме да се прибегава при избору новог епископа (*nec datio quibusque modis interueniat praemiorum, nec quarumlibet personarum patrocinia conualescant*). Особа са којом се, како видимо, Григорије дописује и која ће бити његов кандидат била је свакако Хонорат, архиђакон кога је Натал толике године угњетавао и око чијег положаја чувара црквене имовине се и водио цео спор. Међутим, из Григоријевог писма Хонорату у априлу 593. види се да је Хонорат и даље, иако је Натал умро, имао пуно непријатеља међу салонитанским свештенством.²⁶ Он је очигледно долазио у Рим и поново се жалио папи да су црквене посуде изнете из цркве, а и да је поново његов положај угрожен. Папа га у писму теши и обећава да ће остати на својој дужности, а да ће Антонин, уз Божју помоћ, решити случај у вези са крађом светих предмета. Након два-три месеца од овог писма Хонорату папа је вероватно добио потврду да је управо Хонорат изабран за новог епископа јер салонитанском клеру шаље писмо пуно одушевљења, одобравања и честитки на правом избору.²⁷ Ипак, да се не ради о коначном именовању види се из тога што у том истом писму Григорије салонитанске свештенике храбри да остану при својој одлуци не дозволивши да их нико и ништа не поколеба а душу им испрља, како Григорије то песнички каже, „мрљом нелојалности“ (*maculam infidelitatis imponet*). Види се такође да овај избор, ако је уопште до њега и дошло, није био једногласан јер на крају писма салонитанском свештенству папа каже: „*Eos uero qui ab electionis uestrae unitate inconsiderate discordant, ut uobiscum sentire possint, ab Antonino subdiacono nostro fecimus admoneri*“ (Антонину смо наредили да оне који се не слажу са вама натера да се повинују и дају своју сагласност). Папина радост је била кратког века јер је већ у новембру морао да се суочи са одлуком далматинских епископа да Хонорат није адекватан кандидат. Он им љутито пише, под претњом

---

²⁴ *Ep.* 3.22, ed. Norberg.

²⁵ Видети: Martyn, *The letters*, 84.

²⁶ *Ep.* 3.32, ed. Norberg.

²⁷ *Ep.* 3.46, ed. Norberg.

екскомуникације, да, ако не желе Хонората, могу да изаберу само епископа са којим се он лично сагласи и за кога они добију потврду из Рима.²⁸ Међутим, већ у истом писму, при крају, папа износи ублажен и донекле контрадикторан став са почетком. Он, наиме, каже да далматински епископи имају његову дозволу да изаберу кога желе и да ће се он сложити са њиховом одлуком, под условом да то не буде Максим о коме је „чуо много лоших ствари“ (*de qua (sc. persona) ad nos multa mala perlata sunt*). (Постојање нелогичности између ова два дела (строжем и попустљивијем) не би требало да збуњује. Њу можемо објаснити могућношћу да се и у овом примеру радило о два различита писма која су преписивачи, случајно, спојили у једно).²⁹ Ипак, кад је реч о спорном избору епископа у Салони после Наталове смрти, сазнајемо да су се након пет месеци оствариле најцрње Григоријеве сумње и страхови. Писмо које пише у априлу 594. године насловљено је „Максиму, салонитанском узурпатору“ (*Maximo, praesumptori in Salona*).³⁰ Њега започиње реченицом којом уопштено критикује амбицију. Он каже да би и код свештеника чији је живот непрекоран и моралан, уколико би се поткрао овај грех, он сâм био за најстрожу канонску осуду. Међутим, и без овог увода као репера моралних квалитета свештеника, види се да су Максими престоупи и греси велики и бројни. Папа их ниже у једном даху, без ублажавања и двосмислености. Рекао му је да је на епископску столицу дошао на превару и уз крвопролиће, као личност чији начин живота³¹ као и младе године (*uitam aetatemque tuam non habemus incognitam*) не заслужују високу црквену част. Григорије помиње да је или лажима издејствовао потврду цара за своје рукоположење или да је чак лагао да ју је добио (*subrepta uel simulata piissimorum principum iussione*).³² Ипак, Григорије оставља могућност да су ово само гласине и каже да ће проверити да ли

---

²⁸ *Ep. 4.16*, ed. Norberg.

²⁹ О примерима састављања два или више писама у једно видети у: Dag Norberg, *In registrum Gregorii Magni studia critica II*, Upsaliae 1939, 11-14 (= Norberg, *In registrum II*). Разлог томе је начешће слична садржина писама, односно сличан формулар (нпр. о постављању нових епископа на упражњена места), које је писар задужен за уношење писама у регистар спојио у једно писмо.

³⁰ *Ep. 4.20*, ed. Norberg. Максим је, уместо од папе – како на томе инсистира Григорије – потврду свог епископског положаја затражио од цара (цар Маврикије, 582-602).

³¹ Упореди: *Ep. 4.20 92*, ed. Norberg.

³² О Григоријевом више пута коришћеном изразу „*iussio subrepta*“ (лажима издејствована заповест) видети у: Dag Norberg, *In registrum Gregorii Magni studia critica*, Upsaliae 1937, 42-44 (= Norberg, *In registrum*).

је Максим добио праву царску сагласност запретивши му да никако у међувремену не служи мису. Види се такође да је папа већ екскомуницирао Максима и да никако не признаје посвећење праћено насиљем. Из каснијих писама јасно је да је учешће војске, као и масакр који се помиње, у ствари директно мешање равенског егзарха у салонитанске прилике.³³ У то време егзарх у Равени био је Роман, Григоријев дугогодишњи непријатељ који је онемогућавао све папине планове о дуго жељеном миру са Лангобардима.³⁴ Ипак, да равенски егзарх није био једини Максимов заштитник и присталица види се из папиног писма од јула исте године. Оно је упућено схоластику Марцелу³⁵ који се код папе заложиио за новог епископа и који је, као што је било очекивано, том приликом од папе добио негативан одговор.³⁶ Максимову дрскост папа никако није могао да опрости, па се у септембру исте године жалио свом изасланику у Цариграду Сабинијану набрајајући редом сва злодела и увреде које је претрпео.³⁷ Сазнајемо тако да је Максим поткупио наоружане егзархове људе који су умало убили и Антонина подђакона, да је јавно поцепео Григоријево писмо у коме му је забранио да он, док се не сазна права истина, обавља свештеничке дужности, и најзад да је и лично папу оптужио за убиство епископа Малка, коме се у то време судило у Риму, а који је, како Григорије каже, умро природном смрћу. Ипак, из наредног Григоријевог писма упућеног скрибону Јулијану марта 595. године видимо да је број Максимових присталица све већи.³⁸ И Јулијан је проповедајући слогу и мир, тражио од папе да опрости Максиму уз кога је, како каже, била и воља царског двора и љубав народа.³⁹ Али, као и случају Марцела, који се такође заложиио за Максима, папа је остао тврдоглав и упоран. Једино решење, пише Јулијану, једини пут опроста био је Максимов долазак у Рим. Папа би тада саслушао његову одбрану и донео коначну пресуду. Исто понавља и септембра 595. године у писму упућеном Максиму, кога и даље ословљава *praesumptor*, узурпатор.⁴⁰ И

³³ *Ep. 5.6*, ed. Norberg.

³⁴ Упореди: *Epp. 2.38, 6.33*, ed. Norberg, Markus, *Gregory the Great* 102-105.

³⁵ Види нап. 3.

³⁶ *Ep. 4.38*, ed. Norberg.

³⁷ *Ep. 5.6*, ed. Norberg.

³⁸ *Ep. 5.29*, ed. Norberg.

³⁹ Из писма царици Константини јуна 595. године (*Ep. 5.39*) видимо да је цар, вероватно тражећи помирљиво решење, наложио Максиму да послуша папу и дође у Рим (где би се спровела истрага о његовим посупцима), али је истовремено од папе тражио да га прими с почастима.

⁴⁰ *Ep. 6.3*, ed. Norberg.

током целе наредне године, како видимо, број Максимових пријатеља је велики и не престаје да расте. Тако, у јануару Григорије пише писмо упућено свем свештенству и племићима Салоне у коме их разуверава, у скоро дефанзивном ставу, да према Максиму не гаји личну мржњу, већ да од њега тражи да дође у Рим ради утврђивања и испуњења правде.⁴¹ На крају додаје да зна да је Максим неке од њих приморавао да стану уз њега и да комуницирају са њим. Било ово последње тачно или не, из овог писма видимо да је већина угледних личности у Салони стала у одбрану свог епископа. Осим архиђаконa Хонората и епископа Паулина, нико није слушао наређења удаљеног понтифекса у Риму. Те исте године, челична упорност Григоријева опет је била на проби јер је у јулу морао да пошаље друго уопштено писмо упућено овом приликом свештенству, племићима и свем народу у Задру.⁴² Ту, као и у писму упућеном у Салону, понавља да није вођен личном нетрпеливошћу према Максиму, али да они не треба да буду у друштву Максимовом нити у друштву оних који комуницирају са Максимом. Међутим, 597. године полако нестаје подршке Максиму и Сабинијан, задарски епископ, који се уз плач и молитве покајао због пристајања уз Максима, прима Григоријево писмо похвале и одобравања.⁴³ Он ће овим чином, како видимо из даљих писама, на себе навући Максимов гнев, у толикој мери да је папа морао да интервенише код свог изасланика у Цариграду Анатолија и замоли га да задарског епископа узме у заштиту.⁴⁴ У исто време отприлике умире и Роман, равенски егзарх, и на његово место долази Калиник, са којим Григорије има бољу и лакшу комуникацију.⁴⁵ Начин решавања спора већ се назире у мају 599. године када Григорије моли равенског и миланског епископа да заједно у Равени испитају Максима и, у његово име, донесу коначну пресуду.⁴⁶ Очигледно је, како каже Маркус у својој књизи, дошло да договора између папе и новог егзарха и компромисног решења.⁴⁷ Максиму ће се ипак судити, али не у Риму, него у Равени. Морамо напоменути да је помирењу између папе и Максима допринело и изненадно покајање поменутог Марцелина, проконзула Далмације, који је до тада снажно подржавао салонитанског

---

⁴¹ *Ep.* 6.26, ed. Norberg.

⁴² *Ep.* 6.48, ed. Norberg.

⁴³ *Epp.* 7.17, 8.11, ed. Norberg.

⁴⁴ *Ep.* 8.24 ed. Norberg.

⁴⁵ Упореди: Markus, *Gregory the Great* 105.

⁴⁶ *Epp.* 9.156, 150, ed. Norberg.

⁴⁷ Markus, *Gregory the Great* 159.

епископа.⁴⁸ Оно је отворило могућност да папа своју љутњу на Максима окрене, после много година, у другом правцу и прогласи новог и правог кривца за све невоље салонитанске цркве (*Vos enim tanti mali de causa Maximi omnes astruunt auctores existere*).⁴⁹ У сваком случају, до споразума је дошло и Максиму је суђено у Равени где се он положивши заклетву над моштима светог Аполинарија и јавно се покајавши ослободио свих оптужби.⁵⁰ Након овога папа му је свечано, преко његовог ђакона Стефана, августа 599. послао епископски палиј и тиме потврдио да је помирење постигнуто и да је Максим званично признат од стране Свете столице за епископа Салоне.⁵¹

*

Оба епископа Салоне, можемо да закључимо, били су далеко од свештеничког идеала који је Григорије описао у *Liber regulae pastoralis*. Били су подложни многобројним страстима, а свој положај су видели више као начин прибављања сопствене користи него место са кога ће најбоље вршити пастирску дужност. Можда због разлике у годинама, Натал се показује као мање активна личност. Гозбе у којима је уживао, лењост у обављању епископске дужности па и сам подругљиви тон којим је одговорио папи приказују га као интелигентног човека, који своју памет упошљава само да би се одржао на свом положају, без намере да било шта мења или побољшава. Максим, напротив, изгледа као човек који је покретан амбицијом, увек будног духа, спремног на акцију. Иако је у папиним писмима оцрњен и оклеветан, мишљења смо да она ипак, одражавају један субјективни доживљај Максимове личности. Широки круг пријатеља и присталица који су га толике године подржавали и помагали мора да се заснивао и на личним квалитетима самог Максима, а не само на његовом новцу, претњама и притисцима. Уместо коначног закључка о Максимовом карактеру, оставићемо могућност и позитивне оцене личности која је задавала толике невоље папи Григорију Великом.

⁴⁸ Проконзул Марцелин (у ранијим писмима схоластик Марцел, видети нап. 3) дуго времена је био Максимов заштитник (*Ep. 4.38*). Међутим, када је позван у Цариград да поднесе извештај пред царем, нашавши се у невољи, затражио је од Григорија да интервенише. Папа је пристао, заузврат затраживши да Марцелин престане да подржава Максима. *Ep. 9.159, 237*, ed. Norberg.

⁴⁹ *Ep. 9.159*, ed. Norberg.

⁵⁰ *App. V*, ed. Norberg.

⁵¹ *Ep. 9.234*, ed. Norberg.

Dragana Kunčer

**THE PROFILE OF A DALMATIAN BISHOP
AT THE END OF THE 6TH CENTURY**

Summary

The bishop Natalis and, after him, Maximus occupied the see of Salona in Dalmatia at the end of the 6th century. The Church of Salona, under jurisdiction of Rome, was an episcopal see which caused many troubles to the pope Gregory I. The disobedience of its bishops, supported by civil officials and local clergy, led to a rich correspondence of the pope and Dalmatian officials. He wrote to the bishops in Salona, but also to other influential persons, in order to preserve his authority and control in Dalmatia. However, the preserved letters in *Registrum epistularum* (over 40 about Dalmatian issues) reveal not only the ecclesiastical and political matters in that time, but also the real personalities involved in. We observed the genuine characteristics of main protagonists of the conflict: bishop Natalis and mostly self-proclaimed bishop Maximus. Our conclusion was that they were different kind of temperament, but with very much the same attitude toward their priestly duties and spiritual values – neglect and misuse.

Key words: pope Gregory I, Salona, Dalmatia, bishop Natalis, bishop Maximus.

Чланак примљен: 04. 05. 2011.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 27. 06. 2011.